

II. umetniška razstava v paviljonu R. Jakopiča: Hrvatsko umetniško društvo „Medulić“.

Poroča Vladimir Levstik.

tavil sem že od kraja, da bo imela prva razstava tujcev v Jakopičevem paviljonu pri ljubljanskem občinstvu mnogo več moralnega in gmotnega uspeha nego prva, domača razstava, ki ji je psevdosolidna kritika naprtla nedejanski fiasko. In res: poset „Medulićeve“ razstave je zelo povoljen, ocene so doslej gostoljubne in ugodne, in list, ki je nedavno do konca tako junaško zanemarjal priliko, izreči se o domači umetnosti, se je to pot najbolj požuril. Čuditi se ni, izza mnogih razlogov. Eden je star in znan: kakor boš slovenskega žurnalista prej naučil hrvatski, nego da jame pisati nebogokletno in čisto slovenščino namesto svojega rodoljubno-škricevsko-rokovnjaškega argota — tako je prej gotovo, da ti odkrije imponantno in veliko umetnost v najskromnejši razstavi, ki jo zagleda z vzajemnostiželjnimi očmi, samo da za Boga ni domača. Drugi razlog je ta, da hrvatska umetniška razstava nikakor ni neznatna in se s svojo večjo mnogoličnostjo ter s širšo razmahljivostjo umetniških temperamentov simpatičneje predstavlja velikemu občinstvu, ki nikdar ne teži po kakovosti, a vselej — po senzacijah. Vrhutega je nosila slovenska umetniška razstava v letošnjem poletju pečat gorostasne improviziranosti, dočim je to pot tudi aranžma dokaj povoljen, dasi še vedno ne zadovoljiv.

Če bo gosp. Jakopiču neslo, da se še večkrat ponove takšne prireditve, bo nudil našim snobom in poznavalcem priliko, spoznati na lastne oči marsikaterega velikega in slavnega umetnika, čigar ime nam je podčrtavala doslej le še nestrokovnjaška publicistovska reklama. In ker je ta reklama na eni strani honorirana z idejnim zlatom zavesti slovansko-rodoljubnega početja, na drugi pa tudi takrat, če bi bila pametna in solidna, ne bi mogla nadomeščati pričevanja oči, vidim v tem veliko korist.

Za zdaj smo spoznali Bukovca in Meštovića. Vlaho Bukovac, sedaj profesor praške akademije umetnosti, ima zaslugo,

da je prinesel moderno slikarstvo na hrvatska tla. Danes bi ga, menim, brez skrbi lahko uvrstili med stare može in polbogove odličnega spoštovanja. Kajti kvalitativno vsaj ne nudi ničesar, kar bi moglo služiti v opravičenje njegovega velikega ugleda: niti krepke individualnosti, niti sveže sile, kvečjemu morda toliko rutine v rabi slikarskih sredstev, kolikor sem je videl in prezrl na stoinsto aktih in portretih pariških razstav. Toda virtuozna pikčarska tehnika, najsi še tako zvesto podaja menjavajoči kolorit obraza in tople tone na bujnem ženskem aktu, ne tvori celega moža. Za Bukovca je značilno pomanjkanje vsaktere svojske poteze, ki se stopnjuje dosledno do tolike, tako morilne in tako neznosne suhoparnosti, da že ne pomeni več konvencionalnega salonstva, nego brezostatno praznoto cele in najbistvenejše rubrike. Gledalec dobiva vtisk nečesa znesenega z ogromno pridnostjo in filistejskim trudom; ko pa zagleda gorostasno zarisano roko na portretu čitajoče dame, si premisli tudi v tem. Najboljše Bukovčevo je na tej razstavi portret „Marija“, korektno in brezhibno delo slikarja-realista, ki zna, kar more.

Slike Flore Jakšičeve kažejo v snovi dalmatinsko pokrajino kakor večina ostalih pejzažev, v podajanju pa žensko srednjost in neizvirnost.

Poleg Bukovca stoji Emanuel Vidović v najočividnejšem ospredju; če je Bukovac premalo izviren, je Vidović preveč. Serija vrlih študij v prvi dvorani pripada pač že zaključeni dobi umetnikovega razvoja; poglavitna dela, ki nam jih predstavlja, so pokrajinske — izvečine morske — slike z mistično neopredeljivo lučjo in pretirano enostavnostjo predmeta, ki, res da, ponekod ne izgrešuje nameravanega monumentalnega učinka. Meglenost njegovih slik sloni na bizarni tehniki: barve kakor nabrisane, skoraj povsod služi prosevajoče platno kot samostojen ton. Vzporedno s to enolično, manirirano tehniko hodi razpoloženje slik — turobna, soparna pobitost, navadno preveč afektirana in pretencijozna; le „Tristitia“ se povzpenja v tem pogledu do čistejšega učinka, sicer pa kaže tudi ona izobilje perspektivnih napak, ki jih ni vselej lahko zapisati na rovaš umetniškega stiliziranja.

Tišov razstavlja „Bogočastje“ in veliko „narodno“ sliko „Pod javorom“. Dejal bi, da ne bo malo navdušila naših narodnikov; umetniško je zelo skromna, slikanje se vznaša do povprečnih vrlih, in barbarsko kričanje ljudske noše se s svojo vsiljivo pisanostjo protivi razvajanemu očesu.

Radivoj Krainer je poslal troje slik brez umetniške kvalitete. Katunaričev „Poletni dan“ kaže sicer dovolj znakov Vido-
vičevega vpliva, a ne spada med slaba dela in nadkriljuje svojega
mojstra v vsem, kar se tiče perspektive.

Kokotovičeve „Stopnice“ so dobra perorisba, a žal, edino,
kar razstavlja.

Eden najbolj zastopanih umetnikov je Tomislav Krizman. Njegovi eauforti ga izdajajo kot znamenitega grafika z virtuozno črto, dasi mestoma — glej „bosanske motive“! — še nekoliko akademičnega v risbi. Najboljše so enobarvne „Z dalmatinskega Žagorja“, „V mesečini“, „Pastirica“ in „Temna ulica“; „Senca“ tehnično ni slabša, toda figuri kažeta tisto absurdno hodlersko zverženost, s katero moderni umetniki neredkoma zakrivajo primanjkljaj iskanega občutja in izraza. Iz tal gleda dvoje bledeh rok; desna kaže tragično figo. Če se ne motim, je vse skupaj velik moderen umotvor. Za „bosanske motive“ je zelo škoda, da so polihromni; tako fina tehnika, kakor je eau-forte, s pisanostjo le izgublja svojo distingviranost ter pada v bližino barvane litografije.

Meneghello-Dinčić ima dobro študijo dekliške glave; njegov „Portret dr. S.“ je zelo diletantski, njegova „Golgota“ srečen poizkus v smeri herojske pokrajine.

Mijić — dva akvarela, ena risba s svinčnikom — je povsem neznatn.

Nerazvit, toda zanimiv in obetajoč talent je Marinković. Podajanje mu je še vseskozi šolsko, njegova umetnost z vsemi svojimi značili še zelo pod vplivom Stucka, nekoliko tudi Böcklina. Vzlic temu se nikjer ne zatajuje znatna, samonikla moč, ki dosega za zdaj svoj vrhunec v „Bolnici“ in v „Namišljenem bolniku“. Rekel bi, da je ozadje te slike zelo surovo, in realistično izvedena „Bolnica“ da se prepira z napol stilizovanim žoltim cvetjem. Marinković vobče rad dela to napako; najabsurdnejšo stilizacijo in prisiljeno simbolnost kaže „Obup“. „Moj oče“ in „Lastni portret“ sta zelo živa, dasi nekoliko pomanjkljiva v barvi; „Lucifer“ je delo povprečne vrednosti, s cenenimi efekti, istotako „Veseli favn“.

Rački je v svojem prizoru „Iz Pekla“ tako odličen, da morda baš zato manj ugaja v ostalih slikah. Škoda pa in neopravičljiva napaka aranžerjev, da visi ta genijalna, v barvah že itak temna kompozicija na izbrano najslabšem mestu. Eauforti „Četa iz Čengić-age“, „Vragi“ in „Ženski idol“ so manj znameniti. Dobro v kompoziciji in okusno podane so „Clericus sum“, „Pri ognjišču“ in „Nad

grobom majke“; istotako „Pri vodnjaku“, s pridržkom, da je vedro nesorazmerno bolj plastično nego ženski obraz.

Uvodic se še ni otresel Vidovičevega vpliva; vendar pa sta njegovi „Bragozzi“ in nežna „Jesen“ dvoje slik zelo vrle kvalitete.

Prihajamo do Marka Rašice, ki je razstavil kolektivno. Ne bilo bi pravično varati se o njem; mladi umetnik je eden najzanimivejših razstavljalcev. Res je pač, da ni vsa njegova razstava na enaki višini in da morebiti še razen „Starke prekrizanih rok“ tudi v nekaterih drugih slikah ne kaže iskati več nego vrlih, obetajočih početkov; toda vobče se razodeva kot mnogostranski, živahen talent, sveža, temperamentna umetniška natura z zelo odličnimi sposobnostmi, s finim čutom za barvo in z glavno forso v pokrajini in karikaturi. „Iz Hercegovine“ in „Vas v Hercegovini“ zavzemata med pokrajinami te razstave dvoje najodličnejših mest in sta v svoji zreli enostavnosti sredstev dvoje vseskozi dovršenih del. Zanimiva je študija „Bela stena“, odličen „Motiv z Barja“ in še marsikaj. Kot grafik — v svojih „filozofskih karikaturah“ — je Rašica fin in bogat vsebine, dasi ponekod še prepatetski. Vobče se mi vidi, da stoji v pokrajini že više, a da bo še več podal v figuralni kompoziciji, ko doseže, kar hoče. In to mu lahko prorokujemo.

Plastiški del razstave je dokaj zanimivejši, nego je bil na slovenski. Prapor nosi Meštrovič, mojster svetovne slave, mlad in bogat talent z veliko duševitostjo in s suverensko-anarhistovskim preziranjem anatomije. V vse višine se povzpenja nad nizki svet proporcij s „Spomini“ in z „Adamom“, kar nemara služi izrazitosti, a kali harmonski učinek. Največji je v krasni „Majki“, v „Slepcu goslarju“, v torzu „Miloš“ in v sohi „Deček“.

Kolikor je v Meštroviću več izvirnosti, genija in mehkobe, toliko več zdrave sile in trde, ohole mladosti kaže Tomo Rosandić, čeprav ne brez Meštrovičevih vplivov. „Junak“ je pomanjkljiv v proporcijah, „Dar“ in „Najlepši dar“ sta anatomske nemožnosti, dasi drugače izborna; toda granitno lice „Mladega človeka“ govori cele krasne bajke o brutalni lepoti moža; glava „Starca“ se zdi istotako, kakor da njeno lice ni lice, nego epos življenja, izdolben v gubah in mišicah...

Dukovičevemu „Portretu glasbenika G. G.“ ni česa prigovarjati.

Rendičeva „Plavalka“ je še v kvaranteni; do danes je nismo videli.

Zanimiv je Dešković s svojim „Azijatskim Turkom“, z vrlim „Portretom slikarja Blacka“ in z živalskimi plastikami, ki družijo frapantno izrazitost s kričečimi nedostatkami v proporcijah. „Starca“ sta zelo neizvirna.

In tu smo pri kraju.

Reči treba, da se je „Medulić“ postavil, da si bolj častno nego sijajno. In priznati velja, da bodo takšni poseti tujih umetnikov vselej plodonosni: za umetniški okus občinstva in za razvoj domače umetnosti, zlasti v mlajšem pokolenju. Resnica je: tipov tako notranje sile, absolutno artistovskih talentov, kakršni so naši impresionisti, nam „Medulić“ ni predstavil, če izvzamemo Meštovića in Rosandića; ali dočim je nosila slovenska razstava nekaj imponderabilen značaj moreče pobitosti, duševne težkogibnosti in kmetske suhoparnosti, nahajamo pri Hrvatih več življenja, več mnogoličnosti, več prožnosti in stremljenja — skoraj bi rekel: več Evrope.

Književne novosti.

Knjige „Družbe sv. Mohorja“. „Družba sv. Mohorja“ je naklonila letos svojim članom sledeče knjige: I. Koledar za leto 1910. V leposlovnem delu koledarja nahajamo imena sledečih pisateljev: Anton Medved, Ivan Pregelj, Juri Trunk, Fr. Neubauer, Fr. S. Finžgar, Fr. Pengov, Tomo Zupan, Ksaver Meško itd. — II. „Pisana mati“, povest, spisal I. F. Malograjski. — III. „Navzgor navzdol“, povest iz poluminole dobe, spisal dr. J. Vošnjak. — IV. „Slovenske večernice“, 63. zvezek. Prispevali so zanj: Ivan Cankar: Sosed Luka, Kmečka novela. — Ksaver Meško: Slovenci v Lurdu. — Josip Knaflič: Popotnikove povesti. — V. „Podobe iz misijonskih dežel“. I. zvezek. — VI. „Marija v zarji slave“, spisal Franc Rihar. — VII. „Sv. maša“, spisal V. Podgorc. — Prihodnje leto izda družba osmero knjig, in sicer: I. Koledar za leto 1911. — II. „Slovenske večernice“, 64. zvezek. — III. „Legende“, spisal, oziroma zbral A. Medved. — IV. „Zgodovina slovenskega naroda“, 1. snopič, spisal prof. dr. Gruden. — V. „Drobne povesti“. — VI. „Trije rodovi“, povest, spisal E. Gangl. — VII. „Zgodbe sv. pisma“, 16. snopič. — VIII. „Sv. spoved“, molitvenik, nemški spisal P. Fruktuosus Hockenmayer, za družbo priredil V. Podgorc.

Salonska knjižnica XI. V založništvu „Goriške tiskarne“ A. Gabrščka je izšla pred kratkim v prevodu Marcela Prevosta znana knjiga „Kako pišejo ženske“. Pikantnost je poglobitveni nje znak. Ko smo jo prečitali, nikakor še nismo prepričani o istinitosti trditve, da je Prevost najboljši poznavalec ženske duše, kajti v knjigi se suče vse le okoli ene same točke — ljubezni, a ženska je menda vendar tudi še za kaj drugega sposobna. Vsekakor pa moramo pisatelju brezpogojno priznati, da zna kot malokdo tudi najtežavnejšo snov umetniško obdelati ter najkočljivejše stvari povedati tako, da ne žalijo ušesa, pa naj bo precej rahločutno. Seveda bi knjige ne smela čitati nezrela mladina.